ਆਓ ਉਰਦੂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਿੱਖੀਏ
اردو
ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ
جگتار سنگھ سوکھی
ਸੋਖੀ

ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੂਸਰੇ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਬਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾਈ ਸਾਂਝ ਕਾਰਨ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਚਾਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਬਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਨ ਅਤੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਚਾਹਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਰਦੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਮਸਾਇਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਪੀ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਇਸੇ ਚਾਹਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਆਪ ਸਭ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਪ ਸਭ ਦਾ,
ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ
94171 66386.

ਉਰਦੂ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਅਤੇ ਨਿਮਰ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਮੁਗ਼ਲ ਸਾਸ਼ਕਾਂ ਵੇਲੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਰਾਜਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਦੀ ਸੀ। ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਚਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਸੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪ-ਬੋਲੀਆਂ (ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਡੋਗਰੀ ਆਦਿ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ) ਅਰਬੀ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ਼ ਇਕ ਨਵੀਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ / ਜ਼ੁਬਾਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕੌਮੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਦਰਜਾ

ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਬੈਠੀ ਇਸ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ਼ ਗੂੜ੍ਹਾ ਤਾਲਮੇਲ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮਝਣ, ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣ ਲਈ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ 'ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ 70% ਉਰਦੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਰਲੇਵਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੇ 35 ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ 06 ਬਿੰਦੀ ਵਾਲ਼ੇ ਅੱਖਰ (ਸ਼, ਖ਼, ਗ਼, ਜ਼, ਫ਼ ਅਤੇ ਲ਼) ਉਰਦੂ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋੜੇ ਗਏ ਹਨ।

ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਜਿਹੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਲੋੜ ਹੈ ਲਗਨ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਦੀ।

ਉਰਦੂ ਵਰਨਮਾਲਾ ਦੇ 37 ਅੱਖਰ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ Small and Capital Letters ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੱਡੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਛੋਟੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ਼ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਛੋਟੇ ਰੂਪ ਨਾਲ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਨਾਲ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਓ ਅਭਿਆਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ।

— ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ

ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਵੱਲ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ا ਅਲਫ਼ ب ਬੇ پ ਪੇ ت ਤੇ ٹ ਟੇ ث ਸੇ

ج ਜੀਮ چ ਚੇ ح ਹੇ خ ਖ਼ੇ

د ਦਾਲ ڈ ਡਾਲ ذ ਜ਼ਾਲ

ر ਰੇ ڑ ਅੜੇ ز ਯੇ ژ ਯੇਅ

س ਸੀਨ ش ਸ਼ੀਨ ص ਸੁਆਦ ض ਜ਼ੁਆਦ

ط ਤੋਏ ظ ਜ਼ੋਏ ع ਐਨ غ ਗ਼ੈਨ

ف ਫੇ ق ਕ਼ੁਆਫ਼ ک ਕਾਫ گ ਗਾਫ

ل ਲਾਮ م ਮੀਮ ن ਨੂਨ

و ਵਾਓ ہ ਹੇ ء ਹਮਜ਼ਾ

ی ਛੋਟੀ ਯੇ ے ਬੜੀ ਯੇ

ا
ਅਲਫ਼

انڈا
ਅੰਡਾ

انار
ਅਨਾਰ

آ
ਅਲਫ਼ ਮਦ

آم
ਆਮ

آنکھ
ਆਂਖ

ਇਹ ~ ਅਲਫ਼ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ب
ਬੇ

بُلبُل
ਬੁਲ ਬੁਲ

بلا
ਬੱਲਾ

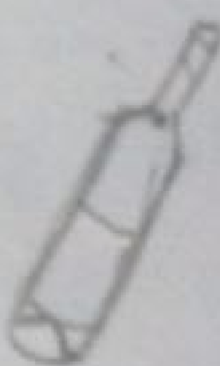

پ
ਪੇ

پتنگ
ਪਤੰਗ

پاؤں
ਪਾਓਂ

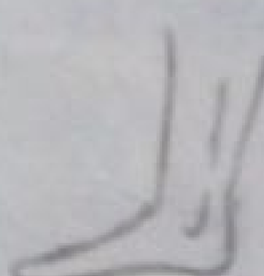

ت
ਤੇ

تتلی
ਤਿੱਤਲੀ

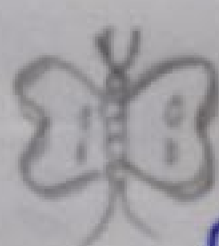

تالا
ਤਾਲਾ

ٹ
ਟੇ

ٹوپی
ਟੋਪੀ

ٹماٹر
ਟਮਾਟਰ

ث ਸੇ

ثمر ਸਮਰ

ج ਜੀਮ

جہاز ਜਹਾਜ਼

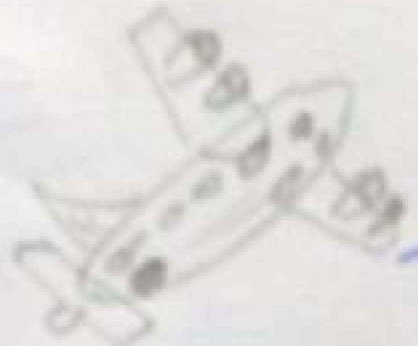

جگ

چ ਚੇ

چاند ਚਾਂਦ

چڑیا ਚਿੜੀਆ

ح ਹੇ

حلوائی ਹਲਵਾਈ

حقّہ ਹੁੱਕਾ

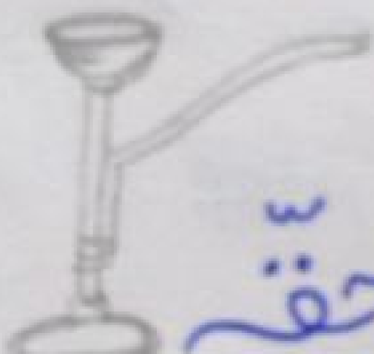

خ ਖ਼ੇ

خربوزہ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ

خرگوش

د
ਦਾਲ

دوات

دانت
ਦਾਂਤ

ڈ
ਡਾਲ

ڈول
ਡੋਲ

ڈرم
ਡਰੱਮ

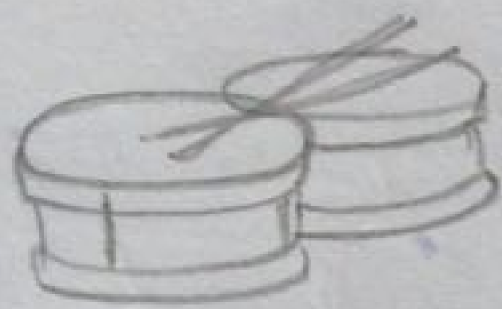

ذ
ਜ਼ਾਲ

ذخیرہ
ਜ਼ਖ਼ੀਰਾ

ذرّہ
ਜ਼ੱਰਹਾ

ر
ਰੇ

ریچھ
ਰੀਛ

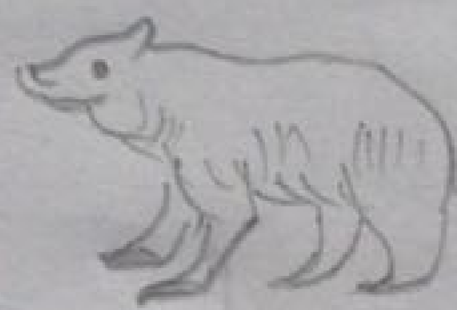

ریل
ਰੇਲ

ڑ
ਅੜੇ

پہاڑ

آڑو

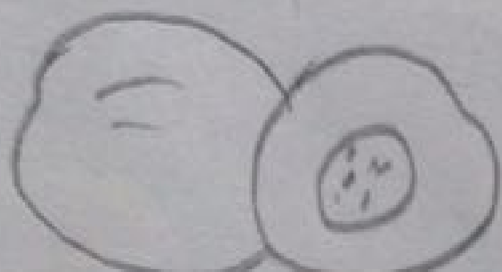

ز
ਯੇ
(ਜ਼ੇ)

زراف
ਜ਼ਿਰਾਫ

زیبرا
ਜ਼ੈਬਰਾ

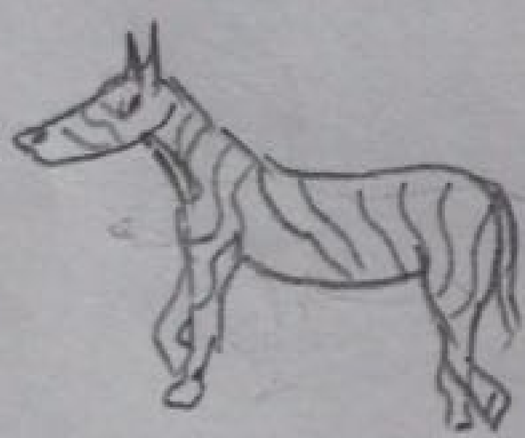

ژ ژالہ

ਜ਼ੇ / ਯੇ ਜ਼ਾਲਾ

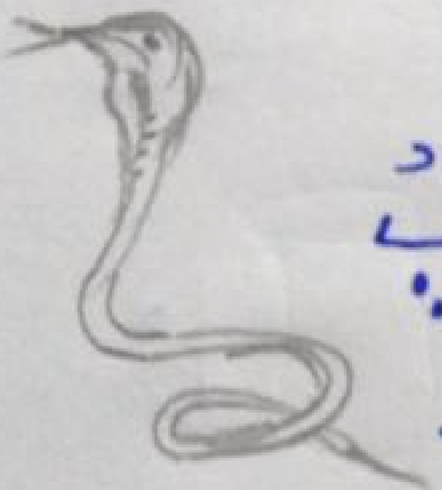
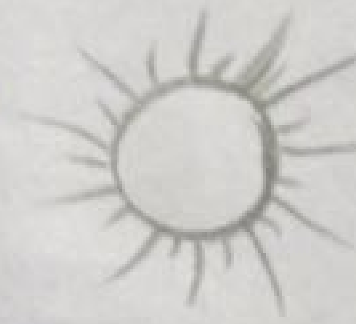

س سورج سانپ

ਸੀਨ ਸੂਰਜ ਸਾਂਪ

ش شیر شلجم

ਸ਼ੀਨ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਲਜਮ

ص صابن صراحی

ਸੁਆਦ ਸਾਬਨ ਸੁਰਾਹੀ

ض ضعیف

ਜ਼ੁਆਦ ਜ਼ਈਫ਼

ط طوطا

ਤੋਏ ਤੋਤਾ

ظ ظرُوف

ਜ਼ੋਏ ਜ਼ਰੂਫ਼

ع عورت عینک 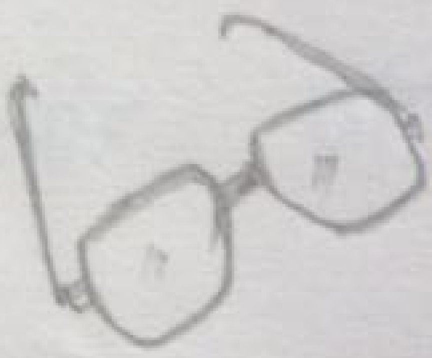

ਐਨ ਔਰਤ ਐਨਕ

غ غلیل 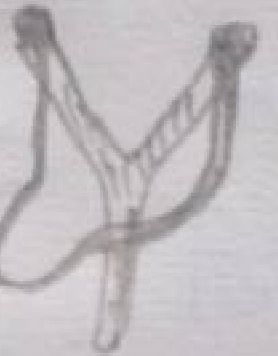 غبارہ 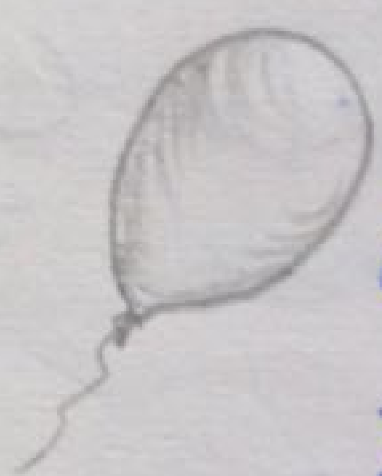

ਗ਼ੈਨ ਗ਼ਲੇਲ ਗ਼ੁਬਾਰਾ

ف فٹ بال فوارہ

ਫ਼ੇ ਫ਼ੁਟਬਾਲ ਫ਼ੁਵਾਰਾ

ق ਕ਼ਆਫ਼

قلم ਕਲਮ

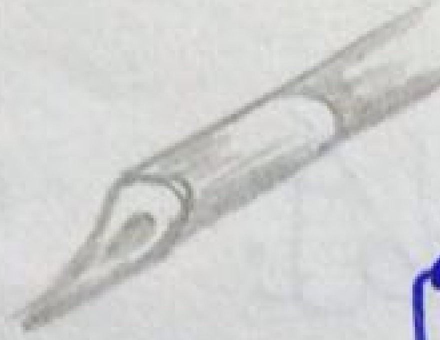

قینچی ਕੈਂਚੀ

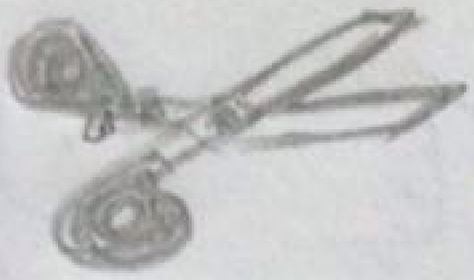

ک ਕਾਫ਼

کتاب ਕਿਤਾਬ

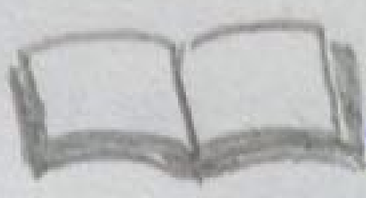

کار ਕਾਰ

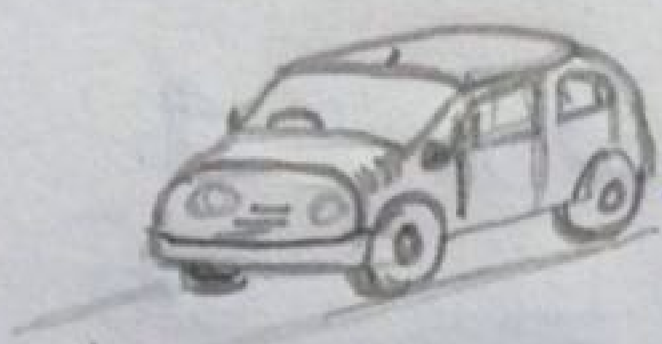

گ ਗਾਫ

گوبھی ਗੋਭੀ

گلاس ਗਲਾਸ

ل ਲਾਮ

لوٹا

لٹّو ਲੱਟੂ

م ਮੀਮ

مور ਮੋਰ

مچھلی ਮਛਲੀ

ن
ਨੂਨ

ناک
ਨਾਕ

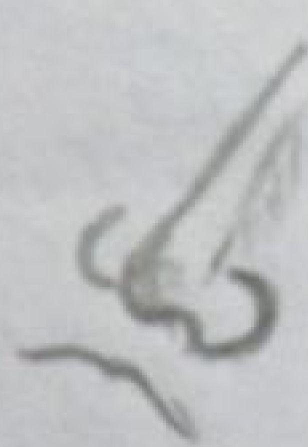

نلکا
ਨਲਕਾ

و
ਵਾਓ

ورق
ਵਰਕ

وکٹ
ਵਿਕਟ

ہ
ਹੇ

ہاتھی
ਹਾਥੀ

ہُد ہُد
ਹਦ ਹਦ

ء
ਹਮਜ਼ਾ

ء
ਹਮਜ਼ਾ

ی
ਛੋਟੀ ਯੇ

ے
ਵੱਡੀ ਯੇ

یاک

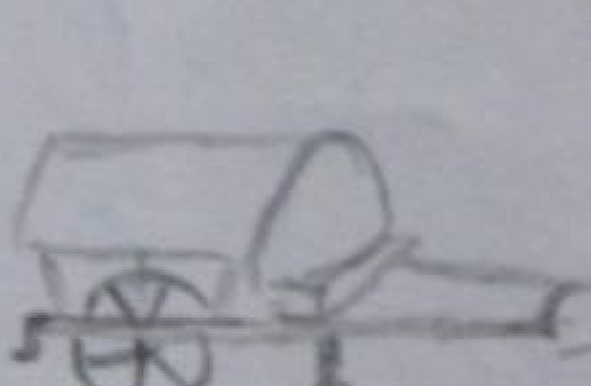

یکہ
ਯੱਕਾ

ਉਰਦੂ (ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ) ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ا ਅਲਫ਼ ਇਹ 'ਅ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਮਦ آ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 'ਆ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ 'ਕੰਨੇ' ਵਾਂਗ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ب	ਬੇ →	ਬ	د	ਦਾਲ →	ਦ
پ	ਪੇ →	ਪ	ڈ	ਡਾਲ →	ਡ
ت	ਤੇ →	ਤ	ذ	ਜ਼ਾਲ →	ਜ਼
ٹ	ਟੇ →	ਟ	ر	ਰੇ →	ਰ
ث	ਸੇ →	ਸ	ڑ	ਅੜੇ →	ੜ
ج	ਜੀਮ →	ਜ	ز	ਯੇ →	ਯ/ਜ਼
چ	ਚੇ →	ਚ	ژ	ਯੇਅ →	ਯੇਂ
ح	ਹੇ →	ਹ	س	ਸੀਨ →	ਸ
خ	ਖੇ →	ਖ	ش	ਸ਼ੀਨ →	ਸ਼
			ص	ਸੁਆਦ →	ਸ
			ض	ਜ਼ੁਆਦ →	ਜ਼

ط ਤੋਇ → ਤ

ظ ਜ਼ੋਇ → ਜ਼

ع ਐਨ → ਉ, ਅ, ੲ.

غ ਗੈਨ → ਗ਼

ف ਫੇ → ਫ਼

ق ਕ਼ੁਆਫ਼ → ਕ਼

ک ਕਾਫ → ਕ

گ ਗਾਫ਼ → ਗ

ل ਲਾਮ → ਲ

م ਮੀਮ → ਮ

ن ਨੂਨ → ਨ

و ਵਾਓ → ਵ ਅਤੇ ਹੋੜਾ

ہ ਹੇ → ਹ

ء ਹਮਜ਼ਾ: ਇਹ ਵਾਓ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੱਢਦਾ ਹੈ।

ی ਛੋਟੀ ਯੇ → ਬਿਹਾਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼
ਅਤੇ ے ਵੱਡੀ ਯੇ ਲਾਂ 'ੇ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੱਢਦੀ ਹੈ।

ਵਰਨਮਾਲਾ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ

ا ب پ ت ٹ ث

ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਪੈਨਸਿਲ ਨਾਲ਼ ਕਰੋ।

ج ..... چ ..... ح ..... خ .....

د ..... ڈ ..... ذ ..... ر ..... ڑ .....

ز ..... ژ .....

.... ضـ .... صـ .... شـ .... سـ

.... غـ .... عـ .... ظـ .... طـ

.... گـ .... کـ .... قـ .... فـ

.... و .... ن .... م .... ل

.... ے .... ی .... ء .... ہ

ਉਪਰੋਕਤ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਅੱਖਰ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆ ਮੌਖਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਸਿੱਖ ਸਕੋਗੇ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਛੋਟੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਨਾਲ਼ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਉਰਦੂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਰੂਪ ਬਾਰੇ ਜਾਣਾਂਗੇ:

1. ਅਲਫ਼ ا ਇਹ 'ਅ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਕੰਨੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਪਰਲੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਕੰਨਾ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਲਫ਼ ਉੱਤੇ ਮਦ آ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਆ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਉਰਦੂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਅੱਖਰ ਰੂਪ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸੌਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਬਸ ਲੋੜ ਹੈ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਲਝ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ب ਬੇ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਰੂਪ ਹਨ -

بـ ، ﺑ = ب

ਹਰ ਅੱਖਰ ਦਾ ਨੁਕਤਾ (ਚਿੰਦੀ) ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ بـ ਨਾਲ ਅਲਫ਼ ਲਗ ਕੇ با = با ਬਣਦਾ ਹੈ।

بـ = بر + تن = برتن

ਬਰਤਨ

1. | ا ਅਲਫ਼ |: ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।

2. ਬੇ ب = بـ ـبـ

3. ਪੇ پ = پـ ـپـ

4. ਤੇ ت = تـ ـتـ

5. ਟੇ ٹ = ٹـ ـٹـ

6. ਸੇ ث = ثـ ـثـ

7. ਜੀਮ ج = جـ ـجـ

8. ਚੇ چ = چـ ـچـ

9. ਹੇ ح = حـ ـحـ

10. ਖੇ خ = خـ ـخـ

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
9417166386

11. ਦਾਲ د , ਡਾਲ ڈ , ਜ਼ਾਲ ذ , ਰੇ ر , ਅੜੇ ڑ , ਜ਼ੇ ز ਅਤੇ ژ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਜ਼ਾਦ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦੂਸਰਾ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਅਲਫ਼ ਨਹੀ ਜੋੜੀ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਵੇਂ: ਦਾਦਾ - دادا , ਰਾਜਾ - راجا , ਆੜੂ - آڑو , ਜ਼ਾਲਾ - ژالا , ਜ਼ਬਾਨ - زبان , ਡਰੰਮ - ڈرم ਆਦਿ।

12. ਸੀਨ س = سـ ـسـ

13. ਸ਼ੀਨ ش = شـ ـشـ

14. ਸੁਆਦ ص = صـ

15. ਜ਼ੁਆਦ ض = ضـ

16. ਤੋਏ ط ਅਤੇ ਜ਼ੋਏ ظ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

17. ਐਨ ع = عـ ـعـ

18 ਗ਼ੈਨ غ = غـ ـغـ

19. ਫ਼ੇ ف = فـ ـفـ

20. ਕੁਆਫ਼ ق = قـ ـقـ

21. ਕਾਫ਼ ک = کـ ـکـ

22. ਗਾਫ਼ گ = گـ ـگـ

23. ਲਾਮ ل = لـ

24. ਮੀਮ م = مـ ـمـ

25. ਨੂਨ ن = نـ ـنـ

26. ਵਾਓ و, ਹੇ ہ ਅਤੇ ਹਮਜ਼ਾ ء ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

27. ਛੋਟੀ ਯੇ ی (ਬਿਹਾਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼) = ـیـ

28 ਵੱਡੀ ਯੇ ے (ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼) = ـیـ

ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ

ਅਲਫ਼ ਉੱਤੇ ਮਦ ਲੱਗਣ ਨਾਲ 'ਆ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮਦ ਕੇਵਲ ਅਲਫ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ:

ਆਬ = آب   ਆਨ = آن   ਆਪ = آپ

ਅਲਫ਼ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੰਨੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ –

ਬਾਪ = باپ   باپ = ب + ا + پ

ਬਾਤ = بات = ب + ا + ت

ਆਟਾ = آٹا = آ + ٹ + ا

ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਆਪਾ =   ਪਾਪਾ =

ਬਾਟ =   ਪਾਤ =   ਆਨਾ =

ਆ =   ਬਾਬਾ =

ਜੀਮ ج , ਚੇ چ , ਹੇ ح ਅਤੇ ਖ਼ੇ خ ਦੇ ਨਾਲ ਅਲਫ਼ ਲੱਗ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ:

تاج   باج   آج   خا حا چا جا

ਤਾਜ   ਬਾਜ   ਆਜ   ਖਾ ਹਾ ਚਾ ਜਾ

چاپ ਚਾਪ......   چاٹ ਚਾਟ......   چاچا ......   باچا ......   حا ......

چاچا   آ ......   آپا   آج   آ ......

ਦਾਲ د, ਡਾਲ ڈ, ਜ਼ਾਲ ذ, ਰੇ ر, ਅੜੇ ڑ, ਜ਼ੇ ز, ਯ਼ੇਅ ژ

ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਵਿੱਥ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਲ਼ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ- ਦਾ دا , ਡਾ ڈا ,

ਬਾਦ باد , ਦਾਦ داد , ਦਾਬ داب

...... دانا ...... دادا ...... را

...... ڑا ...... زا ...... ژا ...... باڑ

...... باز ...... تار ...... چار ...... رات

س ਸੀਨ = س سـ   ش ش شـ

ਸਾ = سا   ਸ਼ਾ = شا

ਆਸ = آس   ਪਾਸ = پاس

ਸਾਸ = ساس   ਸਾਤ = سات

...... = شاخ   ...... = شاد

ص ਸੁਆਦ ص   ض ਜ਼ੁਆਦ ض

...... صاد   ...... ضاد

ذات پات ...... خاص بات

....

ط ਤੋਏ
ظ ਜ਼ੋਏ } ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੋਏ ط ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤ' ਦੀ ਤਾਲਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ (+ ਅ) ਵੇਲ਼ੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜ਼ੋਏ ظ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਜ਼' ਦੀ ਤਾਲਵੀਂ ਅਵਾਜ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

←

ਤਲਬ طلب = ب + ل + ط = طلب

.... = ف + ر + ط ← طرف

.... = م + ل + ا + ظ ← ظالم

ع ਐਨ ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ = ع

غ ਗੈਨ ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ = غ

ਆਦ = عاد = د + ا + ع = عاد

.... = باغ = غ + ا + ب = باغ

.... = زاغ = غ + ا + ز = زاغ

آغا = آ + غ + ا = آغا = ...

باغ باغ = ...

طاس = ...

ਫ਼ੇ = ف → فـ   ਫ਼ੇ = ف

ਕ਼ਾਫ਼ = ق → قـ   ਤੋਏ ਵਾਂਗ ਕ਼ਾਫ਼

ਕਾਫ = ک → کـ   ਵੀ ਤਾਲਵੀਂ ਅਵਾਜ਼

ਵਾਲ਼ੇ 'ਕ' ਲਈ

ਗਾਫ = گ → گـ   ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

فاس = ف + ا + س = ...

قاش = ق + ا + ش = ...

آقا = آ + ق + ا = ...

ਲਾਮ ل → لـ   لا = ...

ਮੀਮ م → مـ   ما = مـ + ا = ...

ਨੂਨ ن → نـ   نا = نـ + ا = ...

ਵਾਓ و → ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਓ 'ੋ' ਹੋੜਾ ਅਤੇ 'ਵ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਵਾ → وا , ਵਾਲਾ = والا

ਵਾਰਸ → وارث = و+ا+ر+ث

والا = و+ا+ل+ا = ...

نو = ن + و = ਤੋ   رو ......   طو ....

دو = د+و = ਦੋ   سو ......   نو ....

ਹੇ 'ہ' -ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਹਨ:

(ہ , ھ ਅਤੇ ﮨ)

ਇਹ ਅਲਗ ਅਲਗ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

ਜਿਵੇਂ- ਚਾਹ چاہ , ਰਾਹ راہ , ਸ਼ਾਹ شاہ

ਹਾ ہا   ਹਾਰ → ہار

ਹੋਸ਼ ہوش   ਹਵਾ ہوا   ਹਮ ہم

ਹਮਜ਼ਾ ء

-ਇਹ ਵਾਓ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਵੋ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ: جاؤ , ناؤ , راؤ , آؤ

ਛੋਟੀ ਯੇ ی ਇਹ ਬਿਹਾਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਲ਼ੇ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਹੇਠਾ ਵੱਲ (ؚ) ਇਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅੱਖਰ

'e' ਅਤੇ 'y' ਵਾਂਗ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬੀ بی = ی + ب ← بی

ਟੀ ٹی = ی + ٹ ← ٹی

ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਵਾਓ و, ਰੇ ر ਅਤੇ ڑ ਨਾਲ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ د ، ڈ ، ذ ، ر ، ڑ ، ز ، ژ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੀ, ਜਿਵੇਂ: شادی ਸ਼ਾਦੀ, گاڑی ਗਾੜੀ, آئی ਆਈ شمیر ਸ਼ਮੀਰ

ਵੱਡੀ ਯੇ ے ئ

ਵੱਡੀ ਯੇ ਲਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵੇਲ਼ੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਏ اے = ے + ا

ਇਹ ਵੀ ਛੋਟੀ ਯੇ ਵਾਂਗ ਅਜ਼ਾਦ ਅੱਖਰਾਂ د، ڈ، ذ، ر، ڑ، ز، ژ ਅਤੇ و ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸੇ ے + س = سے   ਨੇ نے = ے + ن

ਸੇਬ = ب + ی + س سیب

ਇਹ ਕਦੇ ਸਿਹਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ।

ਮੋਟੇ = ٹے مو = ے + ٹ + و + م

ਵੱਡੀ ਯੇ ے ਅੱਖਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਵਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਅੱਖਰ ਤੇ ਲਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ یـ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ:- ਏਕ → ایک ← ا + ے + ک

ایک ← ا + یـ + ک

ਨੇਕ نیک ← ن + یـ + ک ← ن + ے + ک

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਵੀ i, e ਵਾਂਗ ਵੱਡੀ ਯੇ ے (یـ) ਕਦੇ ਲਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਸਿਹਾਰੀ ਤੇ ਕਦੇ 'ਯ' ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਤ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ।

ਜ਼ਬਰ (َ), ਤਸ਼ਦੀਦ (ّ) ਅੱਧਕ

ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੱਧਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤਸ਼ਦੀਦ ّ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰ َ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਆਪਾਂ ਜ਼ਬਰ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜ਼ਬਰ َ ਉਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਅੱਧਕ ਦੀ ਥਾਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ:-

ਅੱਬ ← = اَب = ا + َ + ب ←

ਰੱਬ ← = رَب = ر + َ + ب

ਸੱਚ ← سَچ ← س + َ + چ = س + َ + چ

ਡਰ ਮਤ ਸਚ ਬਾਤ ਕਹ ڈر مت سچ بات کہ

ਆਜ ਕਾ ਕਾਮ ਕਲ ਪਰ ਮਤ ਡਾਲ آج کا کام کل پر مت ڈال

ਨੋਟ: ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਆਪ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ।

ਜ਼ੇਰ ـِـ زیر

ਇਹ ਸਿਹਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅੱਖਰ i ਵਾਂਗ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਵ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:- ਇਸ اِس ← اِ+س

ਜਿਸ = جِس ← ج + ِ + س

.... = دِل ← د + ِ + ل

.... ضِد = ضِ + د ← ض + ِ + د ......

.... = دِن ← د + ِ + ن

...... = آخِر ← آ + خ + ِ + ر ......

بارِش = ... چِڑیا ....

ਜ਼ੇਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਅੱਧਕ ਦੀ ਮੱਧਮ ਜਿਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ:-

ਦੱਸ = دَس ਸਰਦੀ = سَردی

= دَس ...... = شَک

آج بارِش ہوگی ← ....

ਪੇਸ਼ ـُ پیش

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ 'ਉ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਔਂਕੜ ੁ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਔਂਕੜ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ -

ਉਸ = س + ُ + ا = اُس

ਉਨ = ن + ُ + ا = اُن

←

پُر ਪੁਰ = ر + ُ + پ = ر + ُ + ب = پُر

چُن ਚੁਨ = ن + ُ + چ = ن + ُ + ج = چُن

سُن ਸੁਨ = ن + ُ + س = ن + ُ + س = سُن

←

اُن سے مل میری بات سُن -

ਉਨ ਸੇ ਮਿਲ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਸੁਨ।

ਪਾਣੀ ਪੁਨ ਕਰ ਪੀ - پانی پُن کر پی

ਖਾਲੀ ਖਾਨੇ ਪੁਰ ਕਰ - خالی خانے پُر کر

.... - سیب چُن چُن کر لا

ਤਸ਼ਦੀਦ — ّ — تشدید

ਤਸ਼ਦੀਦ ّ ਅੱਧਕ ਦੀ ਥਾਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

کچّا = ا + چ + ّ + ک = ا + چ + ّ + ک ← ਕੱਚਾ

سچّا = ا + چ + ّ + س = ا + چ + ّ + س ← ਸੱਚਾ

پکّا = ا + ک + ّ + پ = ا + ک + ّ + پ ← ਪੱਕਾ

ਬਿੱਲੀ = بلّی ਕੁੱਤਾ ← کُتّا

ਗ਼ੁੱਸਾ ← غُسّہ

ਇੱਥੇ ਸਾ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ سا ਦੀ ਥਾਂ سہ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇ - گنّا ، بچّا

ਨੂੰ بچّہ ਬੱਚਾ گنّہ ਗੰਨਾ ਬੱਚਾ

و گنّہ ਆਦਿ

ਬੱਚਾ ਸੱਚਾ ਹੈ। — بچّہ سچّا ہے

ਵੋਹ ਬਿੱਲੀ ਗੁੱਡੋ ਕੀ ਹੈ। — وہ بلّی گُڈّو کی ہے

ممّو کے ابّا سے کہو لسّی پی لو

مکھن کھا لو۔

ਮੰਮੋ ਕੇ ਅੱਬਾ ਸੇ ਕਹੋ ਲੱਸੀ ਪੀ ਲੋ
ਮੱਖਣ ਖਾ ਲੋ।

ਨੂਨ ਗ਼ੁੰਨਾ ں نون غُنّہ

ਇਹ ਲ਼ਗਾਂ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਲਗ ਕੇ ਬਿੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

میں = ں + یٖ + م = ں + ی + م ← ਮੈਂ

ہاں = ں + ا + ہ ← ਹਾਂ

ماں = ں + ا + م = ں + ا + م ← ਮਾਂ

گاؤں = ں + ؤ + ا + گ = ں + ؤ + ا + گ ← ਗਾਓਂ

ਮਾਂ ਗੇਂਦ ਕਹਾਂ ਹੈ? ماں گیند کہاں ہے؟

ਗਾਓਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ। گاؤں بہت دُور ہے۔

چڑیا چوں چوں کرتی ہے۔

ਚਿੜੀਆ ਚੂੰ ਚੂੰ ਕਰਤੀ ਹੈ।

بچّہ چیں چیں کرتا ہے۔

ਬੱਚਾ ਚੀਂ ਚੀਂ ਕਰਤਾ ਹੈ।

میں ماں کے پاس ہوں۔

ਮੈਂ ਮਾਂ ਕੇ ਪਾਸ ਹੂੰ।

ਜਦ ਜ਼ਬਰ ´ ਵਾਓ ਦੇ ਉਪਰ ਲੱਗਦੀ وَ ਹੈ ਜਾਂ ਵਾਓ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਉਪਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਨੌੜੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ,

sound of un

ਕੌ, ਗੌ, ਔ, ਦੌ = دَو ، اَو ، غَو ، قَو ←

ਦੌ دَو ਔ آو ਗੌ غَو ਕੌ قَو

غَور غور اَور اور

ਗੌਰ ਗੋਰ ਔਰ ਓਰ

دَوڑ دوڑ قَوم قوم

ਦੌੜ ਦੋੜ ਕੌਮ ਕੋਮ

ਹੌਜ਼ حَوض ਹੋਜ حوض

قَوم کی بات کر ....

دَوڑ کر جا ....

حَوض سے پانی لا ....

ਜਦ ਵਾਓ و ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਉੱਪਰ ਪੇਸ਼ ੁ ਲੱਗਦਾ ਹੈ (...ੁ) ਤਾਂ ਦੁਲੈਂਕੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- دُو دو بُو بو

ਜ਼ੂ ضُو ਜ਼ੋ ضو ਦੂ ਦੋ ਬੂ ਬੋ

وُضُو دُور بُور

ਵਜ਼ੂ ਦੂਰ ਬੂਰ

ਦੂਰ ਮਤ ਜਾ। - دور مت جا

ਦੌੜ ਕਰ ਆ। - دوڑ کر آ

ਆਮ ਕਾ ਜੂਸ ਪੀ। آم کا جوس پی

ਜਦੋਂ ਵੱਡੀ ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਯੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜ਼ਬਰ ´ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਲਾਵਾਂ 'ai' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- ہَے ਹੈ اَے ਐ اے ਏ

ਤੈ تَے ਤੇ تے ਬੈ بَے ਬੇ بے

غَیر غیر سَیر سیر بَیر بیر

ਗੈਰ ਗੇਰ ਸੈਰ ਸੇਰ ਬੈਰ ਬੇਰ

پَیسا گائے بَیل پَیر پیر

ਪੈਸਾ ਗਾਏ ਬੈਲ ਪੈਰ ਪੇਰ

اَیسا جَیسا وَیسا

ہر روز باغ کی سَیر کر

جَیسا کام وَیسا نام

ਜਦੋਂ ਛੋਟੀ ਯੇ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਯੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ੇਰ ِ
ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬਿਹਾਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-
Sound of 'y'

شی ، نی ، پی ،

پیلا نیلا تین پیر پیر
ਪੀਲਾ ਨੀਲਾ ਤੀਨ ਪੀਰ ਪੈਰ

ਆਪ ਕਾ ਨਾਮ ਕਯਾ ਹੈ? آپ کا نام کیا ہے؟

ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸ਼ਾਨ ਹੈ। میرا نام شان ہے۔

ایک دو تین چار - سات نو دس

-ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਬਦਲਣ ਵੇਲੇ Ph, Th, gh ਭਾਵ ਅੱਖਰ ਨਾਲ h ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀਆ ਕੁਝ ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ h → ھ 'ਹੇ' ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇ :-

bh ← بھ = ھ + ب ← ਭ

بھ = ب + ھ + ا ਭਾ ← بھا = ا + ھ + ب

بھوک ، بھابی ، بھائی ، گوبھی
ਭੁੱਕ ਭਾਬੀ ਭਾਈ ਗੋਭੀ

بھائی بھابی آئے - بھیڑ کو چارا ڈال

Ph = پھ = ھ + پ ← ਫ

پھا پھل پھول پھل لے آ ....

ਫੂਲ ਫਲ ਫਾ

شاخ سے پھول مت توڑ ....

Th = تھ = ھ + ت ← ਥ

تھا تھی تھے تھام تھالی

ਥਾਲੀ ਥਾਮ ਥੇ ਥੀ ਥਾ

ساتھ ہاتھ ساتھی ہاتھی

ਹਾਥੀ ਸਾਥੀ ਹਾਥ ਸਾਥ

بھائی کے ساتھ جاؤ - صاف تھالی لے آؤ -

ਠ th = ٹھ = ھ + ٹ ← ਠ

ٹھاٹ آٹھ لاٹھ

ਲਾਠ ਆਠ ਠਾਟ

لاٹھی ٹھیلا ٹھاٹ سے بیٹھ ....

ਠੇਲਾ ਲਾਠੀ

باباجی کی لاٹھی ....

دام جس کے آٹھ ....

ਝ = Jh = جھ = ھ + ج ← ਝ

جھا جھولا

ਝੂਲਾ ਝਾ

جھاڑو سوجھ بوجھ

ਬੂਝ ਸੂਝ ਝਾੜੂ

ਛ Chh ← = چھ = ھ + چ ← ਛ

ਛੱਤ چھت ਛੇ چھے ਛਾ چھا

ਛੋੜ چھوڑ ਛਾਛ چھاچھ ਕੁਛ کُچھ

ਛਾਤਾ ਸਿਰ ਪਰ ਤਾਨ ਲੇ। چھاتا سِر پر تان لے

.... میری بات مان لے

ਧ dh = دھ ← ਧ

ਆਧੇ آدھے ਆਧੀ آدھی ਆਧਾ آدھا

ਧਾਗਾ دھاگا ਧਾਨ دھان ਧਾਤ دھات

دھوبی ...... آدھے بادل آدھی دھوپ

ਢ = dh = ڈھ

ਢੋਲ ڈھول ਢਾਲ ڈھال

ਢੋਲ ਵਾਲ਼ਾ ਆਇਆ। - ڈھول والا آیا -

ੜ Rh ← ڑھ ← ੜ

ਚੜ੍ਹ چڑھ ਪੜ੍ਹ پڑھ ਬੜ੍ਹ بڑھ

خوب پڑھ آگے بڑھ - ਗਾੜ੍ਹਾ = گاڑھا

ਖ਼ੂਬ ਪੜ੍ਹ ਆਗੇ ਬੜ੍ਹ।

Kh = کھ = ھ + ک ← ਖ

کھا کھاٹ کھاد لاکھ کھیت کھیل

ਖੇਲ ਖੇਤ ਲਾਖ ਖਾਦ ਖਾਟ ਖਾ

اِکھ دُکھ شُکھ ....

بھوک رکھ کر کھا ....

Gh گھ = ھ + گ ← ਘ

گھا گھر گھاٹ گھاس

ਘਾਸ ਘਾਟ ਘਰ ਘਾ

گھوڑا گھاس کھاتا ہے۔

دھوبی گھاٹ جاتا ہے۔

Lh لھ = ھ + ل ← ਲ੍ਹ

چولھا دُولھا

ਦੂਲ੍ਹਾ ਚੂਲ੍ਹਾ

mh = مھ = ھ + م ← ਮ੍ਹ

کُمھار تُمھارا

ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ / ਤੁਮਹਾਰਾ ਕੁਮਹਾਰ/ਕੁਮ੍ਹਾਰ

nh = نھ = ھ + ن ← ਨ੍ਹ

تُمھارا بھائی نیک ہے۔ ....

ਉਰਦੂ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂਨੰਤਰ ਰੂਪ
ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ

ਅ/ ਆ/ ਾ,(ੲ) ← ا
ਬ ← ب
ਪ ← پ
ਤ ← ت
ਟ ← ٹ
ਸ ← ث
ਜ ← ج
ਚ ← چ
ਹ ← ح
ਖ ← خ
ਦ ← د
ਡ ← ڈ
ਜ਼ ← ذ
ਰ ← ر
ੜ ← ڑ

ਜ਼ ← ز
ਜ਼/ਯ ← ژ
ਸ ← س
ਸ਼ ← ش
ਸ ← ص
ਜ਼ ← ض
ਤ ← ط
ਜ਼ ← ظ
ਅ/ ਇ/ ਂ ← ع
ਗ਼ ← غ
ਫ਼ ← ف
ਕ਼ ← ق
ਕ ← ک
ਗ ← گ
ਲ ← ل
ਮ ← م
ਨ ← ں
ਹੋੜਾ / ਵ ← و
ਹ/ ਾ ← ہ
ਸਿਹਾਰੀ/ਬਿਹਾਰੀ ← ے/ی
ਅਤੇ ਲਾਂ

ے ਲਾਵਾਂ	ਆ ← آ
ۓ ਦੁਲਾਵਾਂ	ਸਿਹਾਰੀ ← ਜ਼ੇਰ ِ
و ਹੋੜਾ	ਔਂਕੜ ← ਪੇਸ਼ ُ
ੌ ਕਨੌੜਾ	ਦੁਲੈਂਕੜ ← وٗ